

Opracowanie o wykorzystaniu w przeszłości terenu Inwestycji Mieszkaniowej na cele produkcyjne

1. Historia zakładów „Chemitex” oraz Chodakowa

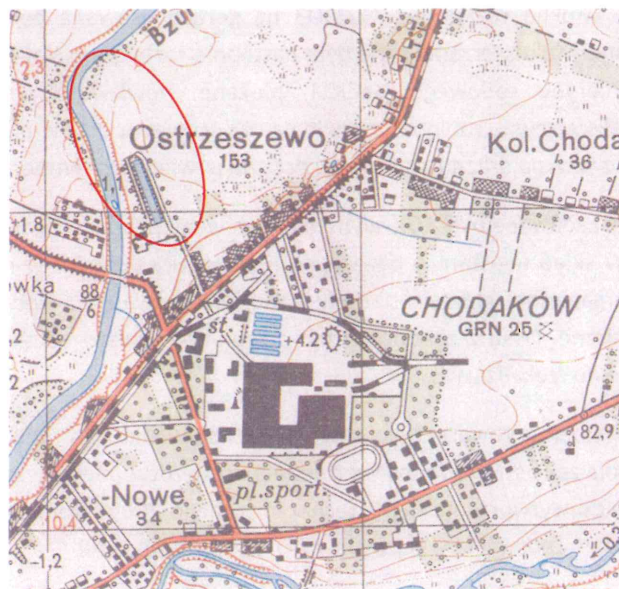
Chodakowska Fabryka Włókien Chemicznych „Chemitex” rozpoczęła swoje działanie w grudniu 1928 roku w ówczesnej wsi Chodaków pod nazwą Fabryka Przędzy i Tkanin Sztucznych Chodaków. Inwestorem budowy fabryki był francuski koncern Compotoir des Textiles Artificiels. Nowoczesny, jak na początek XX wieku, zakład w dniu wybuchu II wojny światowej zatrudniał ponad 2000 osób. Funkcjonowanie fabryki wiązało się z rozwojem Chodakowa. Mała wieś przekształciła się w osadę fabryczną – z zabudową mieszkaniową, rekreacyjną oraz oświatową. Na terenie Chodakowa powstawały również obiekty socjalne takie jak stadion sportowy czy zakład medycyny.

Pod koniec lat 30. XX wieku zakład produkował 1740 ton przędzy wiskozowej dziennie. W czasie wojny zakład zaczął upadać z powodu braku surowców do produkcji oraz rozkradana przez okupanta maszyny produkcyjne. Na terenie zakładu mieścił się również szpital polowy dla żołnierzy polskiej armii.

Po wojnie zakład przeszedł pod Centralny Zarząd Przemysłu Włókienniczego w Łodzi, a sam zakład otrzymał nazwę Państwowa Fabryka Sztucznego Jedwabiu nr 2 w Chodakowie. Już w 1947 roku zakład powrócił do produkcji przed wojny – 1700 ton przędzy wiskozowej oraz zatrudniał ponad 2400 osób.

Lata 70. XX wieku były „złotym okresem” działania fabryki. W tych latach produkcja wiskozy wynosiła ponad 7770 ton dziennie, produkty były używane zarówno krajowo jak i eksportowane do krajów bliskiego wschodu, a same zakłady weszły w skład powstałego zjednoczenia przedsiębiorstw przemysłu chemicznego „Chemitex” i uzyskały nazwę „Chodakowska Fabryka Włókien Chemicznych „Chemitex””.

Lata 80. XX wieku przyniosły kryzys również w Chodakowie. Produkcja okazała się coraz mniej efektywna ekonomicznie. Poza problemami technologicznymi i ekonomicznymi rozpoczęły się również problemy środowiskowe. Produkcję wiskozy wstrzymano w 1991 roku. Fabryka przeszła na produkcję sznurka rolniczego z polipropylenu między innymi do snopowiązałek, eksportowanych do wielu krajów. Nałożone jednak przez Unię Europejską wysokie cła na produkowane przez Chemitex produkty doprowadziły do upadku zakładów i ostatecznego zamknięcia w 1999 roku

ryc. 1 – fragment mapy z 1957 r. wydanej przez Sztab Generalny Wojska Polskiego z widoczną instalacją na zakończeniu ulicy Wodociągowej

źródło: <http://igrek.amzp.pl/11837643> ze zbiorów Cyfrowa Biblioteka Narodowa POLONA

2. Proces produkcji Chodakowska Fabryka Włókien Chemicznych „Chemitex”

W historii wykorzystywania nieruchomości warto zrozumieć cały proces technologiczny produkcji włókien, który był dość skomplikowany. Stosowana przez zakłady metoda wiskozowa polegała na przemianie celulozy w alkaliceleulozę. Surowcem w tej fazie procesu była celuloza drzewna, najczęściej ze świerka, ale również z buka i topoli. Celulozę w arkuszach moczoło w prasach z dziurkowanymi płytami w 18%-wym roztworze NaOH w temperaturze 18°C. Arkusz znajdując się między płytami pęczniał, a zawarte w nim hemicelulozy rozpuszczały się i odpywały razem z ługiem. Nadmiar ługu wyciskano z prasy pod ciśnieniem ok. 10 atmosfer. Odciek kierowano do regeneracji NaOH w dializatorach, w których to następowało przenikanie NaOH do wody przez półprzepuszczalną błonę wykonaną z płótna nasyconego siarczanem sodu Na₂SO₄. Ług sodowy jako elektrolit dyfundował, a koloidalna zawiesina hemiceluloz osadzała się na błonie. Do dalszego przerobu alkaliceleuloza musiała być rozdrobniona. W tym celu kierowano ją do szarpaczy zaopatrzonych w ostre zęby. W czasie rozdrabniania stykała się ona z tlenem powietrza, pod działaniem którego następowało zmniejszenie się cząsteczek celulozy, co wpływało na zmniejszenie lepkości wiskozy.

Rozdrobioną alkaliceleulozę pozostawiano w tzw. komorach dojrzewania na przeciąg 1-2 dni w celu dalszego zmniejszenia cząsteczek i ujednoczenia struktury chemicznej całej przerabianej partii. W drugiej fazie alkaliceleulozę poddawano działaniu dwusiarczku węgla CS₂. Zgodnie z reakcją tworzył się ksantogenian celulozy.

Z uwagi na wysoką szkodliwość dwusiarczku węgla dla człowieka proces prowadzony był przy ścisłym przestrzeganiu wymogów w zakresie BHP i ochrony środowiska. Otrzymany półprodukt rozpuszczany był następnie w 4% roztworze NaOH. Powstający przy tym koloidalny roztwór, zwany wiskożą, miał konsystencję syropu. Roztwór ten zawierał wiele zanieczyszczeń w postaci zawiesin, które usuwane były w procesie filtracji przez warstwę prasowanej waty. Następnie wiskożę odpowietrzano i poddawano operacji dojrzewania. Kolejna operacja to koagulacja. Proces ten polega na reakcji między wiskożą, a kwasem siarkowym znajdującym się w kąpeli koagulacyjnej (wytrącającej). Obok wyżej wymienionych przebiegały i inne reakcje m. in. neutralizacja oraz rozkład trio związków z wydzieleniem dwusiarczku CS₂ i siarkowodoru H₂S. W skład kąpeli wchodziły: 8-10% H₂SO₄, 13-20% Na₂SO₄, 1% ZnSO₄ 4-8% glukoza. Zasadniczą rolę spełniał tu kwas siarkowy rozkładający wiskożę. Następną fazą było formowanie włókna. Wiskoża była ponownie filtrowana, wytrącone włókno było wtłaczane przez dyszę (filierę) do kąpeli koagulującej, a następnie do kąpeli wodnej.

Ostatnią fazę produkcji stanowiło oczyszczanie otrzymanego włókna i formowanie do celów włókienniczych. W tej operacji z powierzchni włókna roztworem Na₂SO₃ na gorąco usuwana była siarka i towarzyszące jej zanieczyszczenia. Odsiarczone włókno przemywane było następnie roztworem NaOH i wodą demineralizowaną, bielone roztworem podchlorynu sodowego NaClO₄, płukane, powlekane preparatami nadającymi mu odpowiedni wygląd i zwiększającymi zdolność barwienia. Końcowe operacje procesu technologicznego to wyciskanie nadmiaru wody z włókna oraz suszenie go w prądzie powietrza o temperaturze 83°C.

Ścieki produkcyjne z zakładu zadawane były 10%-wym mlekiem wapiennym. W procesie neutralizacji powstawał głównie siarczan wapnia. W skład mieszaniny poreakcyjnej wchodziły ponadto w niewspółmiernie mniejszych ilościach inne związki nieorganiczne, głównie siarczek i trisio siarczan wapnie, wodorotlenek cynku oraz bliżej nieokreślone związki organiczne. Osad z osadników był przepompowywany na składowisko (laguny), a wody nadosadowe odprowadzane do rzeki Bzury.

Całemu procesowi produkcyjnemu towarzyszyło również powstawanie ogromnych ilości ciepła, które było niezbędne do funkcjonowania zakładu. Do fabryki codziennie przyjeżdżał pociąg węgla z kopalni w Bełchatowie, który był potrzebny właśnie do wytworzenia ciepła technologicznego. Produktem przy powstawaniu takiej ilości ciepła był lesz, który musiał być deponowany poza głównym terenem zakładu.

3. Historyczne wykorzystanie nieruchomości na cele produkcyjne

Opisany wcześniej powstający przy produkcji lesz, za pomocą rurowości prowadzącego z głównego terenu zakładu dzisiejszymi ulicami Wiskozową oraz Wodociągową, transportowany był na teren należący do fabryki nad rzeką Bzurą, do odstożników pod postacią pięciu kwater (odsączników). Lesz był lżejszy od wody co pozwalało na jego transport taką metodą. Betonowe filary na których umieszczony był rurowciąg po dzień dzisiejszy są widoczne zarówno na ulicy Wodociągowej jak i Wiskozowej (wskazane na ryc. 2 i ryc. 3). Na ryc. 4 oznaczono miejsce zakończenia rurowości i ostatni filar – na zakończeniu ulicy Wodociągowej, zdjęcie wykonano w 2008 r.

ryc. 2 – ulica Wodociągowa - wrzesień 2025 rok
źródło: zdjęcie własne

ryc. 3 – ulica Wiskozowa – wrzesień 2025 r.
źródło: zdjęcie własne

ryc. 4 – zakończenie ulicy Wodociągowej – 2008 r.
źródło: zdjęcie własne

ryc. 6 – widok na jedną z komór do odsączania
wrzesień 2025 r.
źródło: zdjęcie własne

ryc. 7 – widok na działkę od strony północnej
wrzesień 2025 r.
źródło: zdjęcie własne

ryc. 8 – jedna z komór do odsączania, z kolejną komorą widoczną w tle – 2008 r.
źródło: zdjęcie własne

ryc. 10 – pozostałości instalacji „Chemitexu” na działce 464/6 - 2008 rok
źródło: zdjęcie własne

O produkcyjnej, przemysłowej przeszłości terenu wspominają również gminne dokumenty planistyczne:

- a) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Sochaczew przyjętego uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr IV/25/02 z dnia 30 grudnia 2002 r., zmienionego uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXV/278/21 z dnia 22 listopada 2021 r. oraz uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXVIII/407/23 z dnia 30 maja 2023 r.

Jeden z zapisów studium brzmi: *„Przeprowadzenie prac rekultywacyjnych (np. w połączeniu z inwestycją) przemysłowych terenów byłego „Chemitexu” przy ul. Chodakowskiej, poeksploatacyjnych terenów przy ul. Korczaka, a także nieczynnych wysypisk : – przemysłowego - przy ul. Wodociągowej (...)”*
(Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Sochaczew, strona 121)

- b) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Sochaczew przyjętego uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LVI/545/02 z dnia 21 maja 2002 r.

Jeden z zapisów brzmi: *„Realizacja zagospodarowania uwzględnić musi uprzednie przeprowadzenie prac rekultywacyjnych związanych z istniejącym w obszarze wysypiskiem odpadów przemysłowych byłych ChZWCh „Chemitex” (...)”*

4. Podsumowanie

Z analizy zebranych materiałów (zdjęcia, dokumenty), wynika że teren w przeszłości był zagospodarowany na cele zakładów produkcyjnych Chemitex. Plan sytuacyjny terenu składowiska oraz współczesne zdjęcia, mapy i dokumenty potwierdzają, że teren pełnił funkcję związaną z działalnością fabryki wiskozy w Sochaczewie – Chodakowie, a odbywający się na nim proces pełnił zadanie ostatniego elementu produkcji. Istniejące na działce odstojniki leszu zostały zaprojektowane jako element zakładów produkcyjnych. Funkcja produkcyjna nie jest już realizowana na obszarze Inwestycji Mieszkaniowej.

5. Źródła zewnętrzne

- a) <http://igrek.amzp.pl/11837643> ze zbiorów Cyfrowa Biblioteka Narodowa POLONA
- b) <https://sochaczew.pl/aktualnosci/chodakow-wyrosl-na-chemitexie-cz-i.html>
- c) <https://sochaczew.pl/aktualnosci/chodakow-wyrosl-na-chemitexie-cz-ii.html>
- d) <https://sochaczew.pl/aktualnosci/chodakow-wyrosl-na-chemitexie-cz-iii.html>
- e) <https://sochaczew.pl/aktualnosci/chodakow-wyrosl-na-chemitexie-czesc-iv.html>
- f) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Sochaczew przyjętego uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr IV/25/02 z dnia 30 grudnia 2002 r., zmienionego uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXV/278/21 z dnia 22 listopada 2021 r. oraz uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr XXXVIII/407/23 z dnia 30 maja 2023 r.
- g) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Sochaczew przyjętego uchwałą Rady Miejskiej w Sochaczewie nr LVI/545/02 z dnia 21 maja 2002 r.
- h) <https://polska.e-mapa.net/>